TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Tiina Ristikari

19.10.2018

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto

Lausuntopyyntönne ja kutsunne kuulemistilaisuuteen HE 123/2018

Syrjäytymisen hinta - tutkimuksen keskeiset johtopäätökset

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi Syrjäytymisen hinta -tutkimuksen keskeisistä johtopäätöksistä.

Syrjäytyminen aiheuttaa inhimillisen hyvinvointivajeen lisäksi suuria taloudellisia kustannuksia yhteiskunnalle erilaisten korjaavien palveluiden, tulonsiirtojen ja menetetyiden verotulojen muodossa. Erilaisia arvioita syrjäytymisestä aiheutuvista kuluista on tehty, ja esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusviraston (2007) raportissa esitetään, että yhdestä syrjäytyneestä nuoresta aiheutuu 700 000 euron kansantulon (menetetty tuotannontekijä) ja 430 000 euron julkisen talouden (lisääntyvä kustannusrasite) menetys. Valtiontalouden tarkastusviraston laskelma on likimain oikea, jos henkilö on koko elämänsä työttömänä ja tukien varassa, mutta tällainen skenaario ei kuitenkaan toteudu kaikilla syrjäytymisvaarassa olevilla. Tähän liittyvää epävarmuutta voidaan käsitellä tarkastelemalla kustannusten odotusarvoja, kuten tehdään esimerkiksi vakuutusalalla. Tällöin ei tarvitse olettaa kaikkien riskien realisoituvan täydellisesti, vaan kustannuskehitys arvioidaan tilastollisen tarkastelun pohjalta.

THL:n ja Sitran tekemässä tutkimuksessa esitetään 1) syrjäytymisen kustannusten laskentamalli sekä, 2) syrjäytymisen kustannukset, jotka on mallinnettu syrjäytymisriskin kasautumisen perusteella eri riskiryhmille, ikävuosittain 25 ikävuoteen asti. Koko elinaikaiset kustannukset esitetään ekstrapoloimalla empiiristä aineistoa 80 ikävuoteen asti. Malli laskee kustannusten odotusarvon, jolloin otetaan huomioon muun muassa se, etteivät kaikki korkeassa riskissä olevat syrjäydy, tai että syrjäytyminen ei ole pysyvä tila, vaan osalla syrjäytymisvaarassa olevista työelämään kiinnittyminen vain pitkittyy. Täten malli eroaa esimerkiksi edellä mainitusta Valtiontalouden tarkastusviraston syrjäytymisskenaariolaskelmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli arvioida taloudellisia lähtökohtia ja tuottaa vertailupohjaa Sitran käynnistämälle Lapset-SIB-hankkeelle (tulosperusteinen rahoitussopimusmalli), jonka avulla kohdennetaan yksityistä pääomaa lasten huostaanottoja ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevään toimintaan (Sitra 2017).

Tutkimuksen aineistona on käytetty Kansallinen syntymäkohortti 1987 aineistoa, joka on rekisteriperustainen seuranta-aineisto kaikista Suomessa vuonna 1987 syntyneistä (N = 59 476) (www.thl.fi/fbc1987). Kansainvälisestikin merkittävä seuranta-aineisto sisältää THL:n syntymärekisterin lisäksi kattavasti eri viranomaisilta kerättyä rekisteritietoa Suomessa vuonna 1987 syntyneiden ja heidän biologisten vanhempiensa terveydestä, koulutuksesta ja toimeentulosta, Kelan etuuksien käytöstä, raskauksista, lastensuojelusta ja rikollisuudesta.

Menetelmät

Tutkimuksessa 1987-kohorttiin kuuluvat lapset luokiteltiin viiteen ryhmään (0–4 syrjäytymisriskiä) aiempien tutkimusten osoittamien syrjäytymisen riskitekijöiden perusteella (Ristikari ym. 2016; Kestilä ym. 2012). Riskipistelähestymistavan taustalla on aikaisemman tutkimuksen osoittama yhteys ongelmien kasautumisesta ja sen aiheuttamasta palvelutarpeesta. Riskiryhmien määrittely on olennaista intervention ja investoinnin piirin tulevien lasten ja heidän perheiden identifioinnissa ja investoinnilla kustannettavien palveluiden valinnassa (vrt. asiakassegmentointi markkinoinnissa ja palvelumuotoilussa) (Liite 2, taulukot 1 ja 2).

Tutkimuksessa huomioitiin lastensuojelun sijais- ja avohuollon, psykiatrisen erikoissairaanhoidon, perusopetuksen erityisen tuen, asumistukien, työttömyystukien, ja toimeentulotukien kustannukset, sekä palkkakertymän ja siitä maksettavan tuloverokertymän muodostuminen ikävuodesta 25 eteenpäin.

Peruskoulun jälkeinen aika on olennainen syrjäytymisen kustannusten osalta, vaikka alle 18-vuoden ikäisenä vuosikustannukset eri palveluista ovatkin merkittävästi suuremmat kuin aikuisiällä. Aikuisiällä työttömyys- ja muista tuista muodostuu ajan myötä merkittävä summa, samoin menetetyistä verotuloista. Näihin vaikuttaa olennaisesti, onko henkilö pelkän perusasteen varassa vai onko hänellä sen jälkeinen tutkinto. Tämän vuoksi tutkimuksessa huomioitiin myös peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittamisen.

Tutkimuksen tulokset

Tulokset tukevat käsitystä riskien ja kustannusten samanaikaisesta kumuloitumisesta (kuvio 1 alla).

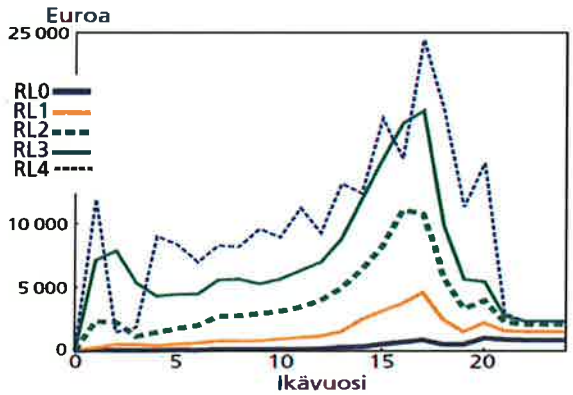

Kuvio 1. Syrjäytymisen keskimääräiset vuotuiset kokonaiskustannukset riskiluokittain henkilöä kohden syntymäkohortissa 1987.

Kustannukset jakautuvat eri tavoin palveluiden kesken eri riskiluokissa (suurimmat kustannukset korkeimmassa riskiluokassa). Kuviossa 2 on esitetty riskiluokkien 0–4 keskimääräiset kustannukset palveluittain (Liite 2). Intervention taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa, voidaan tuotetusta mallista laskea odotettavat kustannukset nykyisellä toimintamallilla ja verrata niitä kustannuskehitykseen joka seuraa ongelmia ehkäisevän investoinnin seurauksena. Laskelmien erotus kertoo investoinnin tuotto-odotuksen.

Kuviossa 3 alla on esitetty syrjäytymisen kustannukset kumulatiivisesti sekä 25 ikävuodesta eteenpäin arvioidut tuloverot, maksetut työmarkkinatuet ja toimeentulotuet. Verotulot ja työiän tuet on laskettu riskiluokkajaottelun lisäksi koulutuksen mukaan. Katkoviivalla on merkitty ne, joilla on peruskoulun jälkeinen tutkinto. Riskien kumuloituessa jäädään yhä useammin pelkän perusasteen varaan. Lähes joka toinen riskiluokasta 4 on vielä 24-vuotiaana peruskoulun varassa (Liite 2, kuvio 4).

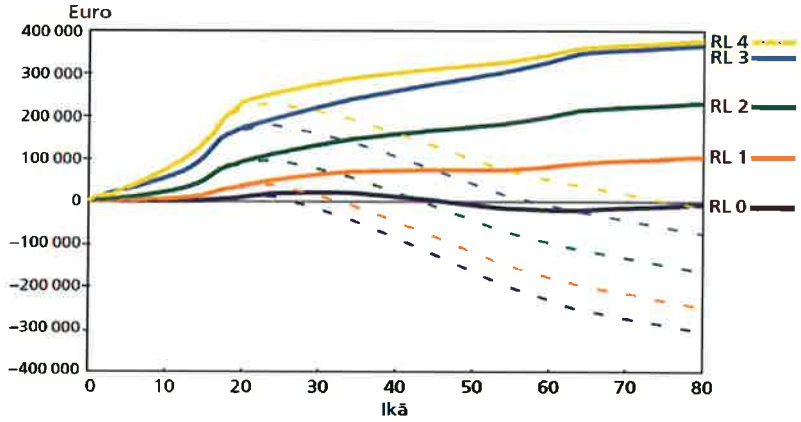

Kuvio 3. Syrjäytymisen kumulatiiviset keskimääräiset kustannukset riskiluokittain ja koulutusasteittain henkilöä kohden. (Katkoviiva: henkilöllä on peruskoulun jälkeinen tutkinto.)

Tulokset osoittavat koulutuksen suuren merkityksen koko elämän aikaisiin kustannuksiin ja tuottavuuteen. Esimerkiksi riskiluokassa 0 erotus peruskoulun varaan jäävien ja muiden välillä on keskimäärin 295 000 euroa. Riskiluokassa 3 vastaava erotus on keskimäärin 440 000 euroa. Keskimääräinen kustannusten ero on suurimmillaan 680 000 euroa (riskiluokan 0 jatkokoulutuksen saanut verrattuna riskiluokan 4 peruskoulun varaan jäävä). Todellisuudessa edellä esitetyt erotukset ovat suurempia, sillä laskelmissa ei ole huomioitu esimerkiksi kulutusveroja eikä rahan kierron vaikutuksia, kun palkalla ostetaan tuotteita ja palveluita. Myös esimerkiksi rikollisuudesta, työkyvyttömyydestä ja työttömien aktivoinnista aiheutuneet kustannukset, sekä 24 ikävuoden jälkeisen terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kustannukset rajautuivat tarkastelumme ulkopuolelle.

Johtopäätökset

Vuonna 1987 Suomessa syntyneistä on ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa 30-vuotiaana 6 967 henkilöä. Tästä seuraa yllä kuvatun laskelman perusteella yhteiskunnalle yhteensä 2,3 miljardin euron kustannukset elinkaaren aikana (6967 x 295 000 euroa). Lukua voidaan pitää minimikustannuksena analyysimme rajoitusten vuoksi, sekä siksi, että luvussa ei ole huomioitu Suomeen muuttaneita 30 -vuotiaita lainkaan.

Maassamme on noin 60 000 syrjäytynyttä tai syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta (Pyykkönen, Ristikari, Hilli 2018). Nobelisti James Heckmanin (2008) laskelmien mukaan inhimillisen pääoman vahvistamiseen varhaislapsuudessa satsatut eurot tuottavat tuplasti enemmän vaikuttavuutta kuin nuoruudessa sijoitetut

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

varat. Sen sijaan, että odotetaan nuorten vakavien hyvinvointiongelmien ilmaantumista on panostettava lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseen sekä aktiivisesti ehkäistävä nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä, kuten perheiden hyvinvointiongelmien kasautumista.

Verovarojen käyttö syrjäytymisen ehkäisyn osalta tulisi perustua mahdollisimman usein vaikutusten ja vaikuttavuuden, ei suoritteiden ja toiminnan, hankintaan. Korkeatasoinen tutkimus interventioiden vaikuttavuudesta tulisi varmistaa osana julkisia hankintoja.

Pääjohtaja — Juhani Eskola

Yksikönpäällikkö, johtajan sijaisena — Johanna Lammi-Taskula

LIITTEET

Liite 1

Lähteet

Heckman, J. (2008) Schools, skills and synapes. Economic inquiry 46: 3, 289–324

Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, Ta & Gissler, Mika: Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 1, 34–52

Pyykkönen, J., Ristikari, T. & Hilli, P. (2018) Moni jää vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa – mitä se maksaa yhteiskunnalle? https://www.mesaatio.fi/ajankohtaista/vieraskyna/moni-jaa-vaille-perusasteen-jalkeista-tutkintoa-mita-se-maksaa-yhteiskunnalle/. Luettu 18.10.2018.

Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E., & Gissler, M (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Sitra (2017) Vaikuttavuusinvestoiminen. Miten tuodaan yhteen yksityinen sijoitusvarallisuus, polttavat yhteiskunnalliset tarpeet ja innovatiiviset ratkaisut niihin? Esite, huhtikuu 2016. https://media.sitra.fi/2017/02/23203235/Vaikuttavuusinvestoiminen.pdf

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007) Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Valtiontalouden tarkastusvirasto, Helsinki.

Liite 2 Tutkimuksen tulokset

Taulukko 1. Perhetaustan mukaiset syrjäytymisen riskitekijät

Riskitekijä	Raja-arvo
Koulutus	Molempien vanhempien koulutus oli korkeintaan perusaste
Perhemuoto	Isän ja/tai äidin kuolema ja/tai isä ei tiedossa ja/tai vanhemmat eronneet
Mielenterveys ja päihteet	Vanhemman poliklinikka- tai osastokäynti F00–F99 pää- tai sivudiagnoosilla
Köyhyys	Vanhemman toimeentulotuen kesto vähintään 6kk

Taulukko 2. Kohortti 1987 lasten jakautuminen (%) riskiluokkiin riskitekijöiden lukumäärän mukaan

Riskipisteet	Kohortti 1987 (%)
0	73,6
1	17,9
2	7,0
3	1,4
4	0,1

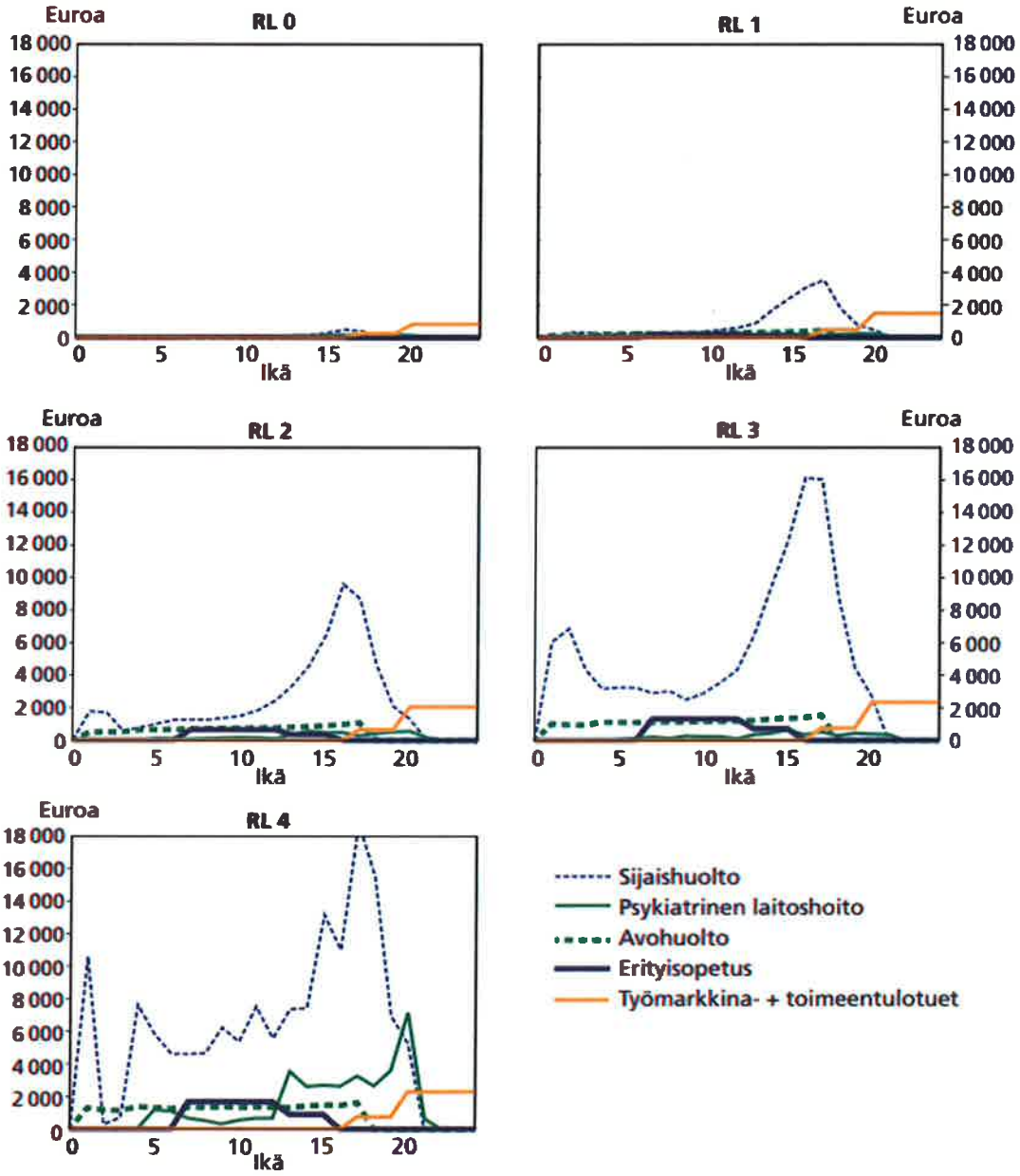

Kuvio 2. Riskiluokkien 0–4 keskimääräiset kustannukset palveluittain.

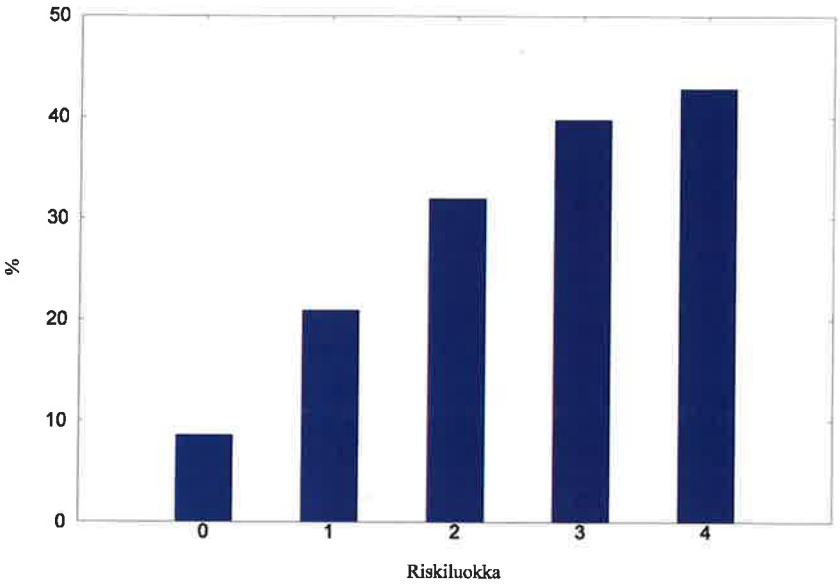

Kuvio 4. Suomessa vuonna 1987 syntyneet ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa riskiluokittain (%)